

DREAM THEORIES IN THE DIALOGUES OF GREGORY THE GREAT AND THEIR RECEPTION IN THE ANGLO-SAXON WORLD

Rebeca Denisa Dogaru
PhD. student, University of Craiova

Abstract: A work of tremendous influence since throughout and beyond the Middle Ages, translated in over fourteen languages before the 15th century alone and an essential book to virtually any library, Gregory the Great's Dialogues is an apocalyptic and hagiographical writing, a piece of biblical exegesis and philosophical theology, and a didactic work that offers models of spiritual life. One of the aspects treated in the book is the issue of oneiric experiences, a theme of great popularity among theologians, physicians, writers and readers alike. This study discusses Gregory the Great's dream theories – a typology of dreams, as well as theorizations of their formation mechanism and origins, all sustained by his concrete examples extracted from biblical texts or from the lives of various saints and consecrated religious - and their reception within the perimeter of Anglo-Saxon culture in particular, with the translation of his works initiated by King Alfred and popularized by Wærferth.

Keywords: dream theory, medievalism, Anglo-Saxon literature, apocalyptic literature, hagiography

Atitudinea autorilor din perioada antichității și a evului mediu timpuriu, fie ei păgâni ori creștini, filosofi, apologeți creștini ori clerici, față de visuri și interpretarea lor este ambivalentă, ei sfătuind prudență în acest demers fără însă a nega posibilitatea teofaniilor onirice. Aceștia văd în credința în originea divină a visurilor o sabie cu două tăișuri; ea poate întări convingerea în existența și implicarea divinității în lumesc ori poate îndepărta individul de doctrină și înțelepciune prin credulitate, defect primejdios ce îl poate face susceptibil la înșelăciune ori la influențe malefice, și de o spiritualitate virtuoaasă prin delăsare. De aceea, tratatele despre originea și interpretarea visurilor sunt invariabil însoțite de avertismente cu privire la pericolele pe care cercetarea oniricului le prezintă.

Faptul că autorii creștini abordează tematica oniricului și acceptă posibilitatea originii supranaturale a visurilor nu indică însă încrederea în caracterul pozitiv al visurilor, iar faptul că acceptă existența visului profetic nu demonstrează o indulgență cu privire la meșteșugul divinației onirice, aceasta fiind tratată în majoritatea cazurilor precum orice alt fel de divinație drept proces imprecis, șarlatanie ori erezie. Clement, Vasile din Cezareea, Athanasius ori Hipolit sunt doar câțiva dintre reprezentanții creștinismului timpuriu ce resping explicit validitatea acestei îndeletniciri. Clement asociază interpretii de visuri cu augurii, Athanasius percepe implicarea demonilor în reprezentările onirice ca element ce alterează orice încercare de interpretare, Vasile citează din Zaharia pentru a declara că nu orice vis este o profeție, interpretii lor fiind așadar otrăvitori de suflete, iar antipapa Hipolit declară chiar că oniromanții nu ar trebui botezați¹.

Scrierile patristice ale perioadei următoare preiau această filosofie și o adaptează, încercând reconcilierea acestor doctrine cu scripturile biblice unde teofaniile stau la baza interacțiunii dintre muritori și divinitate. „Provocarea evului mediu catolic a fost să deslușească acest corpus al opiniilor autorizate ale anticilor transmis până atunci; să examineze, să codifice și să pună de acord modelele psihologilor și enciclopediștilor clasici

1 Neil, Bronwen și Kevin Wagner. 2019. „An Introduction to Greco-Roman Traditions on Dreams and Virtue”, p. 4.

cu Noua Dispensă,” summarizează Stephen Russel în *The English Dream Vision*². Părinți ai bisericii precum Grigore cel Mare se concentrează asupra pasajelor prohibitive din Biblie pentru a descuraja oneiromanția și pentru a trasa o linie clară între teofaniile experimentate de personajele biblice și experiențele onirice ale omului de rând în care acesta este tentat să caute explicații supranaturale riscând a cădea în păcat, Augustin din Hippo declarând în acest scop în *De Genesi ad Litteram* că era miracolelor s-a sfârșit. În ciuda acestor avertismente, opera lui Grigore cel Mare este presărată cu relatări interpretative ale instanțelor onirice în corpusul biblic și în vieți ale sfinților ori membrilor unor comunități religioase. În continuare, vom examina aspectele experienței vizionare discutate de către Grigore în contextul literaturii apocaliptice și relevanța pe care *Dialogurile* sale o au în lumea anglo-saxonă datorită popularității tematicii oniricului și perioadei de criză ce naște nevoia tratatelor apocaliptice.

Operă compusă în ultimul deceniu al secolului al VI-lea, tradusă ulterior în engleza veche, franceza veche și olandeza de mijloc³, *Dialogi* este o hagiografie și scriere apocaliptică structurată sub forma unui dialog dintre papa Grigore I cel Mare și Diaconul Petru din Triacola.

Canonizat de peste două secole, Grigore era aclamat ca „apostol al englezilor” după ce inițiasse în 595 convertirea lor prin Augustin, devenit primul episcop de Canterbury. Traducerea operei sale în limba engleză a fost delegată de către regele Alfred din Wessex pentru uz personal, traducerea lui Wærferth a *Dialogurilor* fiind copiată la scară largă abia în timpul programului oficial de traduceri în anii 990⁴. Prefața unei copii ulterioare a traducerii, inițiată de episcopul Wulfsige⁵, prezintă *Dialogurile* drept un ghid al viitorului rezident al paradisiului:

Se ðe me rædan ðencð
He in me findan mæg,
gastlices lifes godre biesene,
þæt he ful eaþe mæg upp gestigan
to ðam heofonlican hame, ...⁶

[Cel ce se gândește a mă citi... Poate găsi în mine... Bune modele ale vieții spirituale, pentru a se putea înălța cu ușurință în casa cerească, ...]

Exegeza consideră literatura apocaliptică drept o literatură a crizei. Bronwen Neil⁷ observă că acest gen literar⁸ a înflorit în perioada în care Grigore cel Mare își scrie *Dialogurile* pe fondul conflictelor dintre Imperiul Roman și cel Bizantin și popoarele „barbare” invadatoare, la care se adaugă izbucniri ale ciumei, foamete și inundații⁹, suferințele, teama căderii imperiului și amenințările militare și spirituale alimentând nevoia oamenilor de a căuta refugiu spiritual în consolarea vieții de apoi. Scrierea este impregnată de un sentiment al sfârșitului iminent reprezentat, simbolic, de sfârșitul lumii – „finis venit

2 Russel, Stephen J., *The English Dream Vision. Anatomy of a Form*, p. 50.

3 Constant J., Claire Renkin. 2013. “The Legacy of Gregory the Great in the Latin West”, p. 316.

4 Thijs, Christine. 2006. *Wærferth's Treatment of the Miraculous in his Old English Translation of Gregory's Dialogi*, p. 275.

5 Referitor la auctoritatea lui Wulfsige a prefaței, cf. Sisam, K. “An Old English Translation of a Letter from Wynfrith to Eadburga (A.D. 716-7) in Cotton MS. Otho C. 1.” *The Modern Language Review*, vol. 18, no. 3, 1923, pp. 253–272. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3714352, apud Christine Thijs.

6 Elliott Van Kirk Dobbie (ed.). 1942. *The Anglo-Saxon Minor Poems*, ASPR 6, pp. 112–3, 2–11, și David Yerkes, “The Full Text of the Metrical Preface”, pp. 505–513, apud Christine Thijs, p. 275.

7 *Apocalypse Then*, la fel ca Freedman 1969, Reinink 1992.

8 Neil se concentrează pe trei scrieri patristice – *Dialogurile* lui Grigore cel Mare, *Spiritual Meadow* a lui John Moschus și *Judecata* lui Maximus the Confessor în Constantinopol (Record of the Trial) ca exponențiale pentru Imperiul Bizantin de secol 7, reprezentând curente de gândire pe întreaga întindere geografică a imperiului (între Italia, Egipt, Siria și Palestina) și genurile hagiografiei, maximelor patristice, *dialogurilor* și înregistrări ale proceselor.

9 Zimmerman, Odo J. „Introduction” în *Dialogues*.

universe carni” [A sosit sfârșitul lumii trupești (3.38)], anunță una dintre numeroasele viziuni onirice - și de Judecata de Apoi a cărei apropiere se face simțită prin amplificarea conflictelor între forțele binelui și forțele răului cărora muritorii le cad victime și, literalmente, de invaziile lombarzilor. Lombarzii apar pe parcursul întâmplărilor *Dialogurilor demonizate*, în ipostaza de închinători la diavoli și slujitori ai „antiquus hostis” [Dușmanul străvechi; 2.1)] veniți să prade, să corupă, să tortureze și să ucidă credincioșii. Un episod reprezentativ în acest sens este cel în care lombarzii săvârșesc sacrificiul ritualic satanic al unei capre în fața a 400 de prizonieri italieni pe care îi obligă apoi să se închine la diavol sub amenințarea sabiei; când aceștia refuză, sunt martirizați (III, 3.28). Criza epocii este vădită prin ilustrări ale sărăciei și pilde despre necesitatea cumpătării, restrângerii și ajutorării celor nevoiași.

Tocmai de aceea, alegerea regelui Alfred de a patrona traducerea în limba engleză a *Dialogurilor* în 885 de către Wærferth nu este deloc întâmplătoare. Paralela dintre situația de criză în care se afla Anglia atunci pe fondul invaziilor vikinge și situația Italiei în a doua jumătate a secolului al VI-lea fiind oportună unei astfel de inițiative. Precum Alcuin care scria după atacul asupra ansamblului monastic de la Lindisfarne: „[...] poate că păcatele locuitorilor au adus [tribulațiile] asupra lor. Cu adevărat nu s-a petrecut din întâmplare, ci este un semn că au fost binemeritate,” și Alfred interpretează invaziile drept o pedeapsă divină¹⁰, or recuperarea auspiciilor divinității poate fi sprijinită prin înțelepciunea și pietatea inspirate de scrieri didactice creștine. Hagiografia, pildele de cumpătare și pietate, speranța miracolelor salvatoare triumful creștinilor asupra invadatorilor păgâni plasează *Dialogurile* pe lista elaborată de Alfred a cărților pe care orice credincios trebuie să le cunoască¹¹, traducerea sa în engleză alcătuind prima carte din programul educațional al lui Alfred și fiind a doua traducere a unor scrieri religioase într-o limbă vernaculară, după cea irlandeză, precedând chiar traducerea Bibliei. Acest aspect indică pe de o parte necesitatea implicării laicilor în cunoaștere percepută de regele Alfred și guvernatorii săi și pe de alta globalitatea învățămintelor lui Grigore relevante pentru Anglia trei secole după enunțarea lor.

Precum sfinții hagiografiilor sale, Grigore este considerat binecuvântat cu viziuni revelatoare din partea divinității, cea mai memorabilă survenind în timpul *letania septiformis* în fața întregii Rome. Acesta este un moment de glorie al papalității sale și al istoriei Romei în jurul seriei de procesiuni inițiate de către Grigore cunoscute sub numele de *letania septiformis* inspirând pe tot parcursul evului mediu scrieri hagiografice precum cele ale Diaconului Paul, Diaconului Ioan și Grigore din Tours în următoarele două secole, culminând cu populara *Legenda aurea* scrisă în jurul anului 1270 de către Jacobus de Voragine.

Pe fondul situației de criză, interpretează Neil subtextul *Dialogurilor*¹², oricine poate deveni visător și interpret de visuri, contrar a ceea ce transmite Biblia cu privire la caracterul elitist al abilităților profetice rezervate doar celor predeterminați drept aleși ai divinității, contrar declarațiilor lui Augustin și altor părinți ai bisericii conform cărora miracolele contemporane sunt mai rare decât erau în vremea „părinților pustiei”. De fapt, revelațiile sunt chiar mai frecvente întrucât contemporaneitatea este mai aproape de apocalipsă, iar viața de apoi se manifestă prin visuri – acesta fiind raționamentul din spatele viziunilor celor muribunzi - conștiința eschatologică a scrierii conferindu-i așadar permisivitate. Așa cum reiese din episoadele onirice ale *Dialogurilor* și din taxonomia lui Grigore, cei aleși au dreptul și chiar datoria de a-și exercita harisma viziunilor onirice, dar, spre deosebire de linii de gândire radicale controversate precum montanismul secolelor trecute, această încurajare este însoțită de avertismente severe ale pericolelor deschise de lumea visurilor transformând-o într-o activitate rezervată celor *sancti*, competența dobândită prin contemplație, prin

10 Sweet, Henry (ed.). 1871. *King Alfred's West-Saxon Version of Gregory's Pastoral Care*, 2–9, apud Christine Thijs, *op. cit.*, p. 275.

11 *idem*, p. 272.

12 Neil, Bronwen, *op. cit.*, p. 351.

dezvoltarea simțurilor interne și a potenței spirituale, fiind esențială. Aproprierea de divinitate este câștigată prin puritatea sufletului îmbogățită prin înțelepciune și meditație, *sancti* dobândind puteri taumaturgice - precum abilitatea abatelui Benedict de a vedea diavolul întrupat într-un copil negru, invizibil privirilor călugărilor. Iar prin acțiunea acestora și oamenii de rând pot înfăptui miracole, așa cum reiese din episodul în care un simplu călugăr primește puterea cristică de a merge pe apă pentru a-și salva semenul, împuternicit prin rugăciunile lui Benedict și animat de deplina sa obediență și credință în puterile abatelui.

Dacă unele suflete au înclinații profetice dobândite prin virtuți, altele le dobândesc doar în proximitatea morții, aceasta deschizând abilitatea spiritului de a privi cu ochii imateriali ai minții către viața de apoi ori către viitor. Grigore relatează povestea unui călugăr pios căruia i-a apărut în vis un tânăr cu o scrisoare în care apărea numele său, prin altele, gravat în litere de aur, visătorul înțelegând semnificația visului, adevărită în scurt timp, ce prevestește moartea trupească a celor nominalizați în ordinea trecută în scrisoare și înscrierea lor în „cartea vieții eterne” (IV,4.26).

Primele trei cărți ale *Dialogurilor* sunt hagiografice, demonstrând că Dumnezeu este încă prezent în viețile muritorilor, că îi protejează și înzestrează cu capacitatea de a învinge tribulațiile, însă cea de-a patra se concentrează pe probleme filosofice legate de natura sufletului, a ființelor supranaturale, de moarte și viața eternă, demonstrând, din moment ce sufletul este veșnic iar Judecata de Apoi se apropie, necesitatea cântării faptelor în vederea recompensei paradisiace, într-un raționament structural asemănător celui al *Republicii* lui Cicero. În acest context este prezentată și elaborată teoria sa despre originile și semnificația visurilor, la îndemnul lui Petru, ca interpretare și teoretizare a numeroaselor episoade onirice hagiografice și ca parte a demonstrației principiilor sale despre suflet, divinitate și viața de apoi.

Visurile sunt reprezentate ca manifestări ale lumii spirituale pierdute omenirii prin căderea în păcat, sunt dovezi ale implicării divinității în lumea contemporană, sunt manifestări eschatologice, visarea fiind o stare de tranziție între întunericul lumii oamenilor și lumina divinului¹³. Ele sunt modalitatea divinității de a întări sufletul și a-l pregăti pentru desprinderea de trup (IV,49,1), de aici și intensificarea lor înainte de moarte. Visul conduce la reflecție și conștiință de sine ceea ce desăvârșește sufletul, cu riscul de a tulbura însă echilibrul interior al visătorului. În spirijinul afirmației, Grigore relatează cazul unul călugăr ce își lăsa viața călăuzită de viziunile onirice, strângând avere din convingerea unei vieți îndelungate, așa cum îi dezvăluise un vis, însă murind subit cu speranțele sale deșarte și cu o avere intactă ce ar fi putut altfel sluji binefacerilor.

Discutând simbolistica visurilor, motivele recurente și interpretarea lor, Petru pune în discuție veridicitatea imaginilor și evenimentelor viziunilor nocturne, ceea ce îl îndeamnă pe Grigore să explice originea și tipurile visurilor. Acestea se împart în șase categorii, primele două fiind cele mai comune, fiziologice, irelevante ca semnificație și experimentate de orice individ - *ventris plenitudine* și *ventris inanitate* – iar celelalte patru sunt menționate în Biblie tocmai pentru ambiguitatea lor, componenta psihică fiind aproape anulată în această taxonomie prin conectarea sa cu factorii externi, supranaturali. Astfel, *inlusiones* sunt trimise de către Diavol, Grigore invocând interdicțiile Leviticului și ale lui Ben Sira pentru a demonstra cât de detestabile sunt visurile, interpretarea lor fiind sinonimă cu divinația, iar în avertizarea Ecclesiastului asupra frământărilor aduse de visuri el vede dovada originii acestora în *cogitatione simul et inlusiones*, scenariile mentale ale visătorului fiind exacerbate prin iluziile onirice spre tulburarea echilibrului său psihic. Ideea este dezvoltată în *Moralia*: mulțumirea sufletească a visătorului se traduce în evenimente onirice favorabile, imagini ale

¹³Pentru motivul zorilor în *Dialoguri* și corelația dintre zori și vis, cf. Arnold Smeets. 2012. „The Dazzle of Dawn: Visions, Dreams, and Thoughts on Dreams by Gregory the Great”, în *Dreams as divine communication in Christianity: from Hermas to Aquinas*.

succesului și fericirii dătătoare de și mai înalte năzuințe, iar temerile visătorului nefericit se amplifică în imagini terorizante ori demoralizante, ambele instanțe fiind născociri diavolești menite să dea speranțe deșarte și să trezească vanitate ori să împingă visătorul în disperare, ambele păcate declanșatoare de dezechilibre spirituale.

Revelatione reprezintă o realitate enunțată în episoade biblice precum cel al visurilor lui Iosif, fiul lui Iacob, și cel al lui Iosif, soțul Mariei, în care primește avertizarea de a fugi împreună cu familia în Egipt de persecuția lui Irod, în timp ce profetul Daniel interpretează nu doar semnificația visului lui Nabucodonosor ci și modul în care viziunea revelatoare a derivat din preocupările previzionare ale regelui la care s-a adăugat misterul revelației, episodul fiind un exemplu de *cogitatione simul et revelatione*. Identificarea cu precizie a sursei este esențială în încercarea de a interpreta un vis ori ignorarea deliberată a acestuia, dificultatea și pericolul stând așadar în distingerea visurilor semnificative de cele ne semnificative ori iluzorii, visarea însăși fiind un antrenament și o încercare pentru cei ce acced la desăvârșirea sufletească. Organul vederii este înșelător, supus eșecului precum orice alt aspect al corporalității, așa cum demonstrează narațiunile vizionare în care forțele supranaturale sunt invizibile ori travestite în ființe ori obiecte materiale pentru a nu trezi suspiciunea celor neinițiați. Pentru a alege doar câteva astfel de exemple, putem lua în considerare episodul în care un duh malefic se află ascuns pe o frunză de salată invizibil călugăriței care o culege și o ingerează, femeia ajungând posedată de demon, ori în cazul diavolului preschimbător în copil negru pe care doar sfântul îl percepe în chipul său demonic. Chiar în relatarea lui Iacobus de Voragine a *letania septiformis*, doar Papa Grigore îl vede pe Arhanghelul Mihail sub adevărata sa formă apărând asupra Mausoleului lui Hadrian, denumit după acest episod Castel Sant'Angelo, și încingându-și sabia în teacă drept semn al sfârșitului epidemiei de ciumă și tribulațiilor poporului adunat în fața sa.

Astfel, această abilitate de a discerne mesajele divine cu claritate este rezervată doar sfinților; aceștia fac cu atât mai mult ținta înșelăciunilor diavolești datorită incoruptibilității lor din starea de veghe, somnul reprezentând momentul de maximă vulnerabilitate din cauza susceptibilității crecute la fantezii amăgitoare. Așadar inițiații își folosesc sensibilitatea internă pentru deslușirea revelațiilor, doar ei putând comunica cu divinitatea și respinge iluziile spre a nu cădea în capcana interpretărilor zadarnice ale unor minciuni ce pot conduce la nebunie ori la decizii distructive. Ideea de *discretio* se regăsește și la Augustin în *De Genesi* (XII,24,51)¹⁴: dacă originea factorilor cognitivi ce au contribuit la producerea visului poate fi urmărită prin intuiție și implicarea intelectului, viziunile simbolice nu pot fi interpretate rațional ci prin această harismă ori sensibilitate interioară a celor inițiați.

Dialogul, folosit aici ca dispozitiv literar, este popular în scrierile patristice medievale, la fel cum era în rândul filosofilor clasici păgâni, folosit de către Grigore ca pretext pentru digresii filosofice și exegeze biblice menite să edifice și să instruiască cititorii și, nu în ultimul rând, să le redea, într-o perioadă a tribulațiilor, speranța într-un viitor mai bun și să le întărească credința în viața de apoi și puterea divinității. Prin întrebările sale, Petru stărnește dezbateri aprinse și pune probleme de logică și consecvență a scripturilor, persistând în expunerea dilemelor și argumentelor sale până când primește argumentul cel mai convingător de la interlocutorul său care remarcă, ferm dar cu tact pedagogic, cât de greu acesta se lasă convins („greutatea cu care ți-ai liniștit îndoielile”, IV,4.30). El ridică chiar problema moralității pedepselor Iadului, provocându-l pe Grigore să apere atât virtutea lui Dumnezeu – pe care Petru îl acuză îndirect de sete de răzbunare pentru arderea eternă nejustificată a unor păcătoși care oricum nu își mai pot îndrepta greșelile prin căință odată ajunși în Iad – cât și a sfinților – pe care îi acuză de lipsă de compasiune din cauza indiferenței cu care îi tratează pe captivii Iadului în ciuda îndemnului lui Isus de a iubi dușmanii și a se ruga pentru ei, așa cum

¹⁴Kruger, Steven, *op.cit.*, p. 37.

arată Matei 5:43. Grigore este nevoit să explice că Dumnezeu, în calitate de zeu al iubirii, nu urmărește răzbunarea și nu este satisfăcut de suferința nimănui, dar în calitate de zeu al justiției impune pedeapsa eternă spre educarea potențialilor păcătoși și gratificarea sfinților ce au scăpat de această pedeapsă prin ajutorul lui Dumnezeu (IV,4.45), rugăciunile acestora pentru răfăcători ce nu se mai pot schimba fiind așadar inutile.

Pentru a recurge la date precise ce atestă extinderea influenței lui Grigore în secolele următoare vom utiliza statisticile lui Kruger ce determină o listă a traducerilor *Dialogurilor* pe secole în limbile greacă, engleză și anglo-normandă, arabă, slavă, franceza, islandeză, catalană, bulgară, portugheză, castiliană, olandeză, italiană și germană, în total douăzeci și cinci de versiuni diferite între secolele al VIII-lea și al XV-lea, fără a pune la socoteală copii ale ale originalului latinesc. El citează sursele lui Kimbre și Dufner pentru a conchide că majoritatea bibliotecilor medievale conțineau cel puțin o copie ale *Dialogurilor* și *Omiliilor* lui Grigore. Cât despre reproducerea taxonomiei visurilor elaborată de el, aceasta se regăsește atât într-o serie de opere timpurii influente: *Isidore of Seville, Sententiarum libri tres* și *Tajo of Saragossa, Sententiarum libri quinque* de secol VII, *Rabanus Maurus, Commentariorum in Ecclesiasticum* de secol IX, prima dintre acestea fiind sursa principală pentru răspândirea clasificării lui Grigore – cât și ale epocii medievale de mijloc: Onulf, *Vita Popponis*, prologul lui *Otloh de Sf. Emmeram la Liber visionum* de secol XI, compendiul lui Pascalis Romanus, *Liber thesauri occulti*, Alain de Lille, *Liber sententiarum*, Toma din Froidmont (sau Bernard of Clairvaux), *Liber de modo bene vivendi* în secolul XII, Cezar de Heisterbach, *Dialogus miraculorum*, Thomas din Chobham, *Summa confessorum*, Albertus Magnus, *Summa de creaturis* și *Commentarius in Danielelem*, Jean de la Rochelle, *Summa de anima*, Vincent de Beauvais, *Speculum naturale*, Johannis Michaelis, *In Danielelem*, Albert de Orlamunde *Philosophia pauperum*, Guillermus Vorrilong, *Liber de anima*, și, consideră Kruger, indirect în clasificarea lui Bonaventura. Chiar și opere vernaculare ale evului mediu târziu – William din Wadington, *Manuel des peches*, Robert Mannyng, *Handlyng Synne*, Richard Rolle, *Forma Vieții* și Peter Idley, *Instrucțiuni către fiul său* - citează taxonomia lui Grigore drept sursă¹⁵.

Influența ideilor și teoriilor gregoriene asupra operelor literare onirice ale evului mediu englez este mult prea subtilă pentru a fi contorizată în același mod. Însă o scurtă examinare a unui poem precum *Perle*, scriere anonimă de sfârșit de secol XIV, demonstrează elemente comune prin dimensiunea apocaliptică a celor două scrieri. Din punctul de vedere al rolului său în discuțiile teologice și filosofice ale poemului, visătorul din *Perle* este mai degrabă un Diacon Petru decât un om simplu și ignorant. Faptul că el pune la îndoială chiar deciziile ierarhice ale lui Dumnezeu nu este, din acest punct de vedere, atât o dovadă a impertinenței sale cât a unui scepticism filosofic structural acceptat în scrierile patristice ca pretext pentru exegeze pline de profunzime și cu scopuri didactice bine definite. Astfel, dialogul dintre fecioara-perlă și bijutier este așadar un pasaj didactic menit să dea glas curiozităților și îndoielilor cititorilor pe care apoi le argumentează spre a-i convinge de adevărurile teologice, după modelul scrierilor patristice și filosofice dialogice, la care se adaugă și dimensiunea apocaliptică tot inspirată din opera lui Grigore cel Mare și a altor scriitori ai acestui gen. Ceea ce poetul adaugă la această structură tradițională este dimensiunea psihologică, personală în sensul *Confesiunilor* augustiniene, ce prezintă zbuciumul sufletesc al protagonistului fără a-i masca defectele, greșelile, exagerările, refuzurile de a vedea adevărul, toate izvorâte tocmai din această suferință. În plus, ceea ce îi deschide visătorului din *Perle* porțile revelației este proximitatea față de moarte, idee regăsită tot în *Dialoguri*.

¹⁵Kruger, *op.cit.*, p. 60.

BIBLIOGRAPHY

- The Fathers of the Church, Saint Gregory the Great. Dialogues.* 1959. Odo John Zimmerman (trans. and introduction). Reprint 1983, 2002. Washington DC: The Catholic University of America Press.
- King Alfred's Version of Boethius' *De Consolatione Philosophiae* with a Literal English Translation. 1864. Samuel Fox (ed. and trans.). London, repr. New York (1970).
- Freedman, David N. 1969. "The Flowering of Apocalyptic", *Journal for Theology and the Church* 6, pp. 166-174. New York: Herder and Herder.
- Henry Sweet (ed.). 1958. "King Alfred's West Saxon Version of Gregory's *Pastoral Care*", *Early English Text Society, Original Series* 45, 50. London: EETS.
- Husser, Jean-Marie. 1999. Dreams and Dream narratives in the Biblical World. Jill M. Munro (tr.). *The Biblical Seminar* 63. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Kelsey, Morton, T. 1974. *God, Dreams and Revelation. A Christian Interpretation of Dreams.* Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Lochrie, Karma. 2006 "Sheer Wonder: Dreaming Utopia in the Middle Ages", *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 36:3, Fall 2006, Bloomington, Indiana: Duke University Press. DOI 10.1215/10829636-2006-002.
- Marin, Louis. 1990. *Utopics: The Semiological Play of Textual Spaces.* Trans. Robert A. Vollrath. Atlantic Highlands, N.J.: Humanities Press International.
- Mews, Constant J., Claire Renkin. 2013. "The Legacy of Gregory the Great in the Latin West", *A Companion to Gregory the Great*, pp. 315-342. B. Neil & M. Dal Santo (eds). Leiden.
- Neil, Bronwen. *Apocalypse Then: Dreams and Visions in Byzantine Apocalyptic in the Context of Conflict.* Heather Jackson and Elizabeth Minchin (eds.), *Materiality and Text: Essays on the Ancient World in honour of G.W. Clarke.* Studies in Mediterranean Archaeology. Uppsala: Astrom Editions Ltd.
- Neil, Bronwen, Wagner, Kevin. 2019. "An Introduction to Greco-Roman Traditions on Dreams and Virtue", in B. Neil, D. Costache, K. Wagner. *Dreams, Virtue and Divine Knowledge in Early Christian Egypt.* Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108646802.001>
- Ramsden, Alexandra. 2008. *Anglo-Saxon Conceptions of the Inner Self: An Exploration of Tradition and Innovation in Selected Cynewulfian and Alfredian Texts* (Unpublished doctoral dissertation). Centre for Medieval Studies, University of York.
- Smeets, Arnold. 2012. "The Dazzle of Dawn: Visions, Dreams, and Thoughts on Dreams by Gregory the Great", in *Dreams as divine communication in Christianity: from Hermas to Aquinas.* Bart J. Koet (ed.). Peeters. Leuven.
- Szarmach, Paul E., "The Meaning of Alfred's Preface to the *Pastoral Care*", *Mediaevalia* 6 (1982 for 1980), pp. 57-86.
- Thijs, Christine B. 2006. "Wærferth's Treatment of the Miraculous in His Old English Translation of Gregory's *Dialogi*", *Notes & Queries, new series* 53, pp. 272-286.
- Thompson, Victoria. *Dying and Death in Later Anglo-Saxon England.* Vol. 4, Boydell and Brewer, 2004. JSTOR, www.jstor.org/stable/10.7722/j.ctt81qrm.
- Whobrey, William T. 1991. "King Alfred's Metrical Epilogue to the 'Pastoral Care.'" *The Journal of English and Germanic Philology*, vol. 90, no. 2, 1991, pp. 175-186. JSTOR, www.jstor.org/stable/27710483.
- Yerkes, David. 1977 "The Text of the Canterbury Fragment of Wærferth's Translation of Gregory's *Dialogues* and Its Relation to Other Manuscripts", *Anglo-Saxon England* 6, pp. 121-35.